

11. *Про оперативно-розшукову діяльність* : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // *Відомості Верховної Ради України*, 1992. – № 22. – ст.303.

12. Кабанов О. Л. *Современные проблемы противодействия коррупции уголовно-правовой и криминологический аспекты* / О. Л. Кабанов, С. К. Мелькин. – М.: Wolters Kluwer, 2010. – 183 с.

УДК 343.123.12: 343.37

Н.Л. Гула

здобувач

Львівського державного університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СФЕРИ ЦІЛЬОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ

Розглядаються теоретико-правові питання щодо діяльності сфери цільових спеціалізованих державних фондів. Окреслено основні чинники, що характеризують соціальний захист населення.

Ключові слова: спеціальні фонди, соціальний захист, соціальне забезпечення, страхування.

Рассматриваются теоретические и правовые вопросы деятельности сферы целевых специальных государственных фондов. Очерчено основные факторы, которые характеризуют социальную защиту населения.

Ключевые слова: специальные фонды, социальная защита, социальное обеспечение, страхование.

Theoretical and legal problems are examined in relation to the activity of the sphere of specialized state funds with a special purpose. Basic factors which characterize social public defense are outlined.

Key words: special funds, social defense, public welfare, insurance.

Постановка проблеми. Однією з основних передумов для ефективної організації боротьби з економічною злочинністю у сфері цільових спеціалізованих державних фондів є знання співробітниками оперативних підрозділів особливостей функціонування даної сфери в умовах ринкових відносин. Як і будь-яка інша сфера (галузь), остання, як показує проведене вибіркове дослідження, має багато відмінних особливостей, обумовлених структурно-місткими її елементами (цілі, завдання, функції, місце і роль в системі використання спеціальних бюджетних коштів, принципи організації фондів соціального забезпечення тощо). Розкриття змісту названих елементів через призму предмету справжнього дослідження, на наш погляд, дозволяє отримати поняття змісту сучасного стану вітчизняних цільових спеціалізованих державних фондів.

Мета статті полягає у дослідженні природи цільових спеціалізованих державних фондів, порядок їх створення щодо соціального захисту населення.

Стан дослідження. Теоретико-правове дослідження діяльності сфери цільових спеціалізованих державних фондів здійснювали Є.О.Алісов, А.В.Андрушко, Н.Б. Болотіна, Г.Л. Вознюк, Л.К.Воронова, Ю.Н. Демідов, Е.С. Дмитренко, А.Г. Загородній, М.О. Мацелик, Т.О. Мацелик, С.Т. Кадькаленко, Ю.С. Назар, В.А. Пригоцький, О.П.Орлюк, С.Я. Попова, В.Ф.Роль, Н.І. Романів, Я.О. Самілик, В.В.Сергієнко, С. В.Шишкін та ін.

Аналіз значного об'єму економічної і юридичної літератури [1, с. 1355] показує, що серед учених не вироблено єдиної думки про поняття, зміст і структуру названих фондів. Так, при характеристиці сфери цільових спеціалізованих державних фондів використовується безліч понять, що, безумовно, створює деякі труднощі при визначенні їх суті і змісту. Формування понятійного апарату для пояснення процесів, що відбуваються у сфері цільових спеціалізованих державних фондів в умовах ринкової економіки, виявлення тенденцій і закономірностей розвитку системи соціального захисту є одним з основних завдань, що стоїть перед дисертантом в рамках справжньої дисертації.

В даний час економісти і юристи часто вживають такі поняття, як «фонд», «державні позабюджетні фонди», «соціальні позабюджетні фонди», «пенсійне забезпечення», «пенсійний фонд», «страхування», «обов'язкове соціальне страхування», «фонд обов'язкового страхування», «цільові спеціалізовані державні фонди». Таке різноманіття що вживається в науковій і іншій літературі понять багато в чому свідчить про соціально-економічну значущість даних фондів, недостатню наукову їх розробленість з урахуванням змін, що відбуваються державі.

Такі вчені як А.Г. Загородній і Г.Л. Вознюк визначають дану сферу, як соціальне страхування – гарантована система державного забезпечення громадян у старості, у разі хвороби, безробіття, втрати працездатності чи годувальника, а також інших заходів, спрямованих на матеріальне, культурно-побутове та оздоровчо-профілактичне обслуговування [2, с. 722].

У той же час Н.Б. Болотіна вказує, як на систему соціальних, юридичних, економічних, фінансових та організаційних засобів держави щодо захисту населення від соціальних ризиків. Дослідниця до соціальних

ризиків відносить безробіття, старість, інвалідність, втрата годувальника та ін. Право на соціальний захист включає такі основні правомочності громадян: право на пенсійне забезпечення, на соціальну та медичну допомогу, на соціальні послуги [3, с.852].

О.М. Орлюк визначає, як систему цільових позабюджетних фондів коштів які представляють собою форму утворення, розподілу і використання грошових коштів, особлива ланка фінансової системи [4, с.213].

Е.С. Дмитренко підкреслює, що вказані фонди створюють з метою акумуляції та використання коштів на строго визначені публічні цілі. Що мають значення для усієї держави, зокрема, на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [5, с.79].

М.О. Мацелик та В.А. Пригоцький відносять дане поняття до цільових спеціалізованих державних фондів і вони їх характеризують, як централізовані спеціальні фонди – особлива ланка фінансової системи держави, яка має конкретне цільове призначення та визначену законодавством самостійність.

Основним призначенням державних цільових фондів є забезпечення соціального захисту населення шляхом виплат пенсій, субсидій, фінансування інфраструктури та ін. [6, с.217].

Виклад основних положень. Успішна реалізація соціальної політики держави залежить від реалістичної концепції державного регулювання соціальною сферою, збалансованості системи використання накопичених інтелектуальних, організаційних, фінансових ресурсів [7, с.221].

Аналіз сучасного стану функціонування сфери цільових спеціалізованих державних фондів в Україні свідчить про те, що на сьогодні залишається значна кількість невирішених проблем цієї сфери в області правових відносин, а у зв'язку з цим з'являється велика кількість зловживань. Проведені вивчення та аналіз функціонування сфери цільових спеціалізованих державних фондів за останні роки, дозволяють зробити висновок, що більшість злочинів та інших правопорушень, які мали місце, мають системний характер.

Серед найважливіших проблем сучасного економічного розвитку України є вирішення проблем підвищення ефективності використання державних фінансових ресурсів для забезпечення сталого економічного зростання національної економіки та соціального забезпечення населення. Одним із засобів державного регулювання соціальної політики є функціонування цільових спеціалізованих державних фондів, які складають особливу ланку фінансової системи держави, яка має конкретне цільове призначення та визначену законодавством самостійність. Характерною ознакою зазначених фондів є чітко визначені джерела формування і напрямки використання коштів відповідно, створення таких фондів визначається конкретними потребами держави, тому їх склад та включення до бюджетів визначається законодавством. Кошти, що надходять до цільових фондів, переважно спрямовуються на проведення соціальної політики держави: фінансування забезпечення зайнятості населення; державного страхування на випадок безробіття; у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням; виплату державних пенсій; соціальної захищеності інвалідів в Україні; забезпечення розвитку економічної інфраструктури тощо.

У економічному словнику поняття «фонд» уживається в трьох значеннях: 1) запас, накопичення, капітал; 2) грошові або матеріальні кошти, призначені для певної мети, що має певні призначення; 3) фонд – це організація, установа для надання матеріальної допомоги (наприклад, добродійний, науковий, культурний фонд) [1 с. 1355].

Автор під фондом має на увазі грошові кошти, призначені для надання соціальних послуг населенню. У економічній літературі такий фонд називають грошовим. Насправді тут має місце відносно відосблена в плановому порядку частина грошових коштів, призначених для вказаних нами цілей. Між поняттями «фонд» і «цільовий спеціалізований державний фонд» є істотні відмінності.

По-перше, поняття «фонд» значно ширше за своїм змістом ніж поняття «цільовий спеціалізований державний фонд». По-друге, сама назва цільові спеціалізовані державні фонди підкреслює їх цільове призначення і власника.

Проведене нами дослідження показує, що нерідко навіть в підручниках для студентів вищих учбових закладів, що навчаються за напрямом і спеціальністю «Юриспруденція», можна зустріти таке поняття, як «державні соціальні позабюджетні фонди» [8, с. 675]. Подібне трактування, на наш погляд, підсилює значущість цих фондів в системі соціального захисту населення.

Що ж до поняття «спеціальні бюджетні фонди», то воно приводиться в Бюджетному кодексі України. Зокрема, в ст.30 БК України записано наступне: «бюджетом утворюються державні спеціальні фонди грошових коштів» та джерела їх надходження [9, с. 175].

Уповноважені органи державної влади України призначені для реалізації конституційних прав громадян на соціальне забезпечення за віком; соціальне забезпечення по хворобі, інвалідності, у разі втрати годувальника, народження і виховання дітей і в інших випадках, передбачених законодавством України про соціальне забезпечення; соціальне забезпечення у разі безробіття; охорону здоров'я і отримання безкоштовної медичної допомоги тощо.

У даному визначенні підкреслюються три найбільш істотних положення, а саме: 1) фонд утворюється із зазначених законом джерел затверджених бюджетом на поточний рік; 2) його засоби знаходяться у державній власності і тому управління фондами здійснюється органами державної влади України; 3) завдяки цим фондам безпосередньо реалізуються важливі конституційні права громадян.

Необхідно зауважити, що нерідко цільові спеціалізовані державні фонди в змістовному їх плані ототожнюють з соціально-бюджетною сферою. Так, Ю.Н. Демідов під соціально-бюджетною сферою розуміє «сукупність суспільно-економічних відносин, що функціонують в процесі формування і використання бюджетного законодавства в соціальному напрямі країни для реалізації конституційних прав громадян на пенсійне забезпечення, охорону здоров'я і медичну допомогу, а також здійснення відповідними державними органами контролю за витрачанням коштів зазначених фондів, що скеровуються на соціальне забезпечення абсолютної більшості населення країни» [10, с. 12].

При порівняльному аналізі двох понять «соціально-бюджетна сфера» і «цільові спеціалізовані державні фонди» неважко зауважити деяку схожість приведених нами визначень. Тому автор не розділяє думку Ю.Н. Демідова з наступних міркуваннях. *По-перше*, сфера – вже не сукупність суспільно-економічних відносин, а галузь економіки. В.І Василичук, розглядаючи особливості понять бюджетних організацій і соціальної сфери, він ототожнює ці поняття, що пов'язані з системою охорони здоров'я, освіти, соціального захисту населення [11, с.36-48].

По-друге, не можна зводити соціально-бюджетну сферу лише до процесу формування і використання бюджетного законодавства, тому, що в ній здійснюється безліч інших видів економічної діяльності, включаючи підприємницьку (господарську).

Деякі економісти намагаються визначити сутність «соціальної сфери» за допомогою переліку її складових. Так, колектив авторів: С.І.Дорогунцов, Ю.І. Пітюренко, Я.Б. Олійник та ін. до складу соціальної сфери відносять житлово-комунальне господарство, транспорт і зв'язок, побутове обслуговування населення, освіту, культуру і мистецтво, охорону здоров'я, фізкультуру і спорт [12, с. 11]. Деяко відрізняється структура «соціальної сфери», подана Шишкінін С.В., який відносить до її складу охорону здоров'я, фізкультуру і спорт, освіту, культуру, житлове господарство, соціальне забезпечення, соціальне страхування і пенсійне забезпечення [13, с. 45].

Кажучи про термінологію зазначених фондів, вважаємо доцільними виділити і такі поняття, як «соціальний захист» [14, с.850], «соціальне страхування» [15, с.445], «спеціальні фонди» [16, с.205] і «соціальне забезпечення» [17, с.1360] – це встановлена державою система матеріального забезпечення громадянам пенсії, у разі повної або часткової втрати працездатності, втрати годувальника, а також допомоги багатодітним і малозабезпеченим сім'ям та ін.

Звідси неважко підкреслити відмітні особливості в даних поняттях. Якщо соціальне забезпечення пов'язане зі встановленням системи соціальних гарантій, то цільові спеціалізовані державні фонди виступають засобом їх реалізації. Отже, названі поняття тісно взаємозв'язані.

В рамках визначення понятійного апарату в даному дослідженні автор вважає за необхідне, крім розглянутих вище понять, торкнутися і близьких за своєю сутністю словосполучень, таких як: «сфера державних спеціалізованих фондів» і «державні бюджетні фонди».

Поняття «сфера» має декілька визначень: 1) це область, межі розповсюдження чого-небудь; 2) середовище, суспільне оточення [18, с.782].

Як нам представляється, це не однорідні, але взаємозв'язані поняття. Сфера цільових спеціалізованих державних фондів має на увазі область діяльності (сам процес), тоді як державні бюджетні фонди – фінансові ресурси, що є державною власністю (тільки фіксують лише їх стан). У даному контексті нами досліджується, перш за все, сама сфера цільових спеціалізованих державних фондів і криміногенні процеси, що відбуваються в ній. Іншими словами, автор прагне з'ясувати, як «працюють» фінансові ресурси, мобілізовані до відповідних фондів.

Розглядаючи сферу цільових спеціалізованих державних фондів, на думку автора, це процес який складається з наступних чинників:

- сукупність суспільних відносин, що виникають між центральними державними органами виконавчої влади, органами місцевої виконавчої влади в регіонах фондів як суб'єктів управління (структурними підрозділами фондів), юридичними особами і індивідуальними підприємцями у зв'язку з наповненням фінансами вказаних фондів;
- практична діяльність самих фондів, склад яких визначений ст.30 БК України (Пенсійний фонд; Фонд соціального страхування; Державний фонд зайнятості населення України та ін.);
- процедура створення та формування цільових спеціалізованих державних фондів;
- діяльність щодо витрачання ними грошових засобів;
- систему контролю за виконання бюджетів даних фондів щодо цільового витрачання грошових засобів.

В умовах ринкових відносин на механізм функціонування сфери цільових спеціалізованих державних фондів накладає свій відбиток Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Бюджетний, Податковий і Митний кодекси України, так як вони визначають межі правового поля сфери бюджетних відносин в цілому. Тут, на думку автора особливо важливим представляється узгодженість норм, що містяться в них. Суперечності в законодавчих актах, як правило, створюють серйозні труднощі, наприклад, при визначенні предмету документування у справах про економічні злочини, що вчиняються на об'єктах сфери цільових спеціалізованих державних фондів. Своєчасне і швидке їх виявлення та кваліфікування – завдання законодавця.

Проведене вибіркове дослідження показує, що нормальне функціонування сфери цільових спеціалізованих державних фондів безпосередньо залежить від ефективності реформування, що здійснюються у сфері

економіки. Тому, що дані фонди виступають невід'ємною частиною економіки країни. Звідси витікає, що ні за яких умов неможливо добитися кримінологічної «чистоти» галузі в окремо узятій сфері, не роблячи істотних кроків в економіці в цілому. Це підтверджує думку про взаємозв'язок всіх ланок економіки, наявності закономірностей в області її декриміналізації.

Сфера цільових спеціалізованих державних фондів істотним чином відрізняється від інших господарюючих структур економіки. Її особливості обумовлені рядом обставин. Розглянемо їх детальніше.

Важливе місце в системі державних фінансів займає державний бюджет, що має силу закону. Бюджет визначається як форма створення і витрачання фонду грошових коштів, призначених для фінансового забезпечення завдань і функцій держави і місцевого самоврядування. Бюджетна система – це сукупність державного бюджету, суб'єктів місцевих бюджетів і бюджетів державних цільових спеціалізованих державних фондів, заснована на економічних відносинах і державному устрої України і регульована нормами права. У свою чергу цільові спеціалізовані державні фонди – це засоби уряду і місцевої влади, пов'язані з фінансуванням витрат щодо соціального захисту населення [19, с.197].

Вказана діяльність відноситься до виду загальнообов'язкового державного соціального страхування.

За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням надаються такі види соціальних послуг та матеріального забезпечення:

1. Пенсійне страхування: пенсії за віком, за інвалідністю внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); пенсії у зв'язку із втратою годувальника; медичні профілактично-реабілітаційні заходи; допомога на поховання пенсіонерів [23, с.161-162].

2. Медичне страхування: діагностика та амбулаторне лікування; стаціонарне лікування; надання готових лікарських засобів та виробів медичного призначення; профілактичні та освітні заходи; забезпечення медичної реабілітації осіб, які перенесли особливо важкі операції або мають хронічні захворювання [20, с.53].

Обсяг послуг, що надаються за рахунок коштів обов'язкового медичного страхування, визначається базовими територіальними програмами обов'язкового медичного страхування, які затверджуються у порядку встановленому законодавством [21, с.330].

3. Страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною); допомога по вагітності та пологах; допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві); забезпечення оздоровчих заходів [22, с.17-18].

4. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: профілактичні заходи із запобігання нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням; відновлення здоров'я та працездатності потерпілого; допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним із виконанням ним своїх трудових обов'язків; пенсія за інвалідністю внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; пенсія у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання [23, с.244-246].

5. Страхування від безробіття: допомога по безробіттю; відшкодування витрат пов'язаних із професійною підготовкою або перепідготовкою та профорієнтацією; дотація роботодавцю для працевлаштування безробітних, у тому числі молоді на перше робоче місце; допомога на поховання безробітного; профілактичні заходи, спрямовані на запобігання, настанню страхових випадків.

Цільові спеціалізовані державні фонди – особлива ланка фінансової системи держави, яка має конкретне цільове призначення та визначену законодавством самостійність. Характерною ознакою централізованих фондів є чітко визначені джерела формування і напрями використання коштів і, відповідно, створення таких фондів визначається конкретними потребами держави, тому їх склад та [не]включення до бюджетів визначається законодавством.

Однією із найзначніших ознак державних цільових фондів є їх неоподаткування. Зазначені неоподатковані доходи надходять у грошовий фонд. Грошовий фонд як ланка фінансової системи України являє собою сукупність відносин з формування, розподілу і витрачання коштів фонду.

Згідно Закону України «Про систему оподаткування», державні цільові спеціалізовані фонди – це фонди, які створені відповідно до законів України і формуються за рахунок визначених законами України податків і зборів (обов'язкових платежів) юридичних осіб незалежно від форм власності та фізичних осіб.

Висновок. Таким чином, автор під сферою цільових спеціалізованих державних фондів розуміє засновану на законодавчих нормативно-правових актах систему економічних відносин включаючи бюджетні правовідносини, що виникає в процесі складання, розгляду проектів бюджетів цільових спеціалізованих державних фондів, їх затвердження, формування доходів і здійснення витрат, а також контролю за виконання бюджетів вказаних фондів.

Список використаних джерел

1. *Большой экономический словарь / Под общ. ред. А.Н. Азриляна – 7 изд. доп. – К., Институт новой энциклопедии, 2008. – 1472с.*

2. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – 3-тє вид. доп. та перероб. – Львів: Видавництво Львівська політехніка, 2011. – 844 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 1020 с.
4. Фінансове право. Академічний курс: підручник / О.П. Орлюк. – К.: «Юрінком Інтер», 2010. – 808 с.
5. Дмитренко Е.С. Фінансове право. Особлива частина / Е.С. Дмитренко // Навчальний посібник. – К.: Алерта; КНТ, 2007. – 613 с.
6. Фінансове право: навч. посіб. / О.М. Мацелик, Т.О. Мацелик, В.А. Пригоцький; за ред. В.К. Шкарупи. – К.: Знання, 2011. – 815 с.
7. Сільченко С. До питання про статус страхувальника як суб'єкта правовідносин загальнообов'язкового соціального страхування / Сільченко С. Підприємництво, господарство і право. – К.: Інститут держави і права НАН України. 2009. – №11(167). – С.65–68.
8. Большой юридический энциклопедический словарь. М.: Книжный мир, 2005. – 720 с.
9. Бюджетний кодекс України. Науково-практичний коментар: станом на 1 березня 2011 р. / за заг. ред. Л.К. Воронової, М.П. Кучерявенька. – Х. Право, 2011. – 608 с.
10. Демідов Ю.Н. Проблеми боротьби із злочинністю в соціально-бюджетній сфері / Ю.Н. Демідов // Монографія. – М.: Вид-во «Цит-М», 2002. – 438с.
11. Збірник методичних рекомендацій з документування та викриття злочинів у пріоритетних напрямках та галузях економіки / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Д. Сапсай та ін. / За ред. О. М. Джуґузи. – К.: ДП "Друкарня МВС України", 2008. – 512 с.
12. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: підручник / С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, Ю. І. Пятюренко та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України С. І. Дорогунцова. – К.: КНЕУ, 2005. – 988 с.
13. Шишкин С. В. Экономика социальной сферы : учебное пособие / С.В. Шишкин. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 367 с.
14. Енциклопедія освіти / Академія наук України: гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
15. Популярна юридична енциклопедія / Кол. авт.. В.К. Гіжєвський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
16. Термінологічний словник ринкової економіки. Глобалізація, маркетинг, статистика, фінанси / Тринько Р.І., Тринько О.Р. – Львів. НВФ. «Українські технології», 2006. – 216 с.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. – ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: АТБ, «Перун», 2009. 1736 с.
18. Толковий словарь русского языка. 80 000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М., Энциклопедия, 1999. – 1264 с.
19. Фінансове право України: підручник / Алісов С.О., Воронова Л.К., Кадькаленко С.Т. та ін. // Керів. автр. кол. і від. ред. Л.К. Воронова. Вид. друге, вип. і доп. Х. Фрмав «конесул», 1999. – 496 с.
20. Солдатенко О. Про права і обов'язки суб'єктів фінансових правовідносин у системі обов'язкового медичного страхування / О. Солдатенко // Підприємництво, господарство і право. – К.: ППП НАПрН України, 2010. – № 8. – С.52–55.
21. Самілик Я.О. Еволюція правового забезпечення обов'язкового медичного страхування в Україні. Держава і право / Я.О. Самілик // Збірник наукових праць. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2010. – №49. – С.329–335
22. Іцук Н. Особливості застосування законодавства з питань загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими / Н. Іцук // Соціальне страхування. 2008. – № 3. – С. 17–18с.
23. Андрушко А.В. Законодавство про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності / А.В. Андрушко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – Х.-ХІРУП, 2004. №.– 1-2. – С. 244–246.
24. Юровська В. Становлення і розвиток загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття / В.Юровська // Право України. – К.: «Ін Юре», 2004. – №10. – С. 37–42.